

Reuniunea învățătorilor

Apare odată în lună.

Proprietar editor :
Reuniunea învățătorilor români
dela școalele popor. conf. ort. din
protopopiatele arădane I—VII.

REDACTOR :
IOSIF STANCA

Manuscrisurile și corespondența
se vor trimite redact. în Rosa,
a p. Marospetres, ctul Arad,
iar abonamentele casurului Iu-
liu Grosforean în Galsa-Vilăgos.

Comitetul de redacție : Dim. Boariu, I. Borlea, Traian Măcer, Nic. Cristea, Teodor
Cherechean, Petru Colțan, Pavel F. Dârlea, Iuliu Grosforean,
Teodor Marle, Ioan Crișan, Iosif Moldovan, Dim. Olariu,
D. Popoviciu, George Pleș, Avram Sădean și Petru Vancu.

Abonament : pentru Ungaria 5 coroane. — Străinătate 7 coroane.

† Dr. Petru Pipoș.

*Școala românească de pe aceste plaiuri nefericite
îmbracă de nou vestmânt de doliu, deoarece unul dintre
cei mai de frunte stegari ai ei cade înfrânt de săgeata
veninoasă a morții, nu de povara bătrâneții, precum mor
cei mulți, ci precum se cade unui vrednic ostaș, în focul
mistuitor al luptei, de munca uriașă și istovitoare ce a
desvoltat-o pe altarul neamului, — o albină, care se
mistuie zi de zi, ceas de ceas, prin propria sa hărnicie.*

*Figura ilustrului nostru dispărut va rămâneă ne-
ștearsă din sufletele noastre, a acelor cari am avut no-
rocul, de a gustă din nectarul științei, pe care o vesteă
de pe catedră cu atâta elocvență și în care știă să picure
atâta însuflețire și atâta dulceață, cu ajutorul calităților
sale eminente de dascăl înăscut.*

*Generațiile de dascăli sătești cari au ieșit de sub
mâna lui vor ști să vestească cu însuflețire de entuzias-
mul, de erudițiunea și sârguința acelu dascăl aproape
fără de păreche, care a știut captiva tinerimea pentru
știință și care din modesta sa catedră a unei școale
normale a știut făuri un titlu de glorie, iar din numele*

său o figură legendară, care va trăi, cât va trăi și știința și cultura neamului românesc, ai căror vrednic și devotat cultivator a fost.

Când figura marelui dascăl se strecură fără sgomot printre cei vii, cei mai mulți nici nu bănuiau măcar, ce comori de mare preț ascunde mâna de țărână, care a adăpostit în vieața asta scurtă spiritul genial al aceluia ce se numea Dr. Pipoș. Abia acum simțim cu toții haosul enorm ce se deschide în jurul nostru și cum rămânem lipsiți tot mai mult de sprijin și de povața înțeleaptă.

În aceste zile de urgență pentru neamul nostru spiritul mare a lui Pipoș va plană ca un înger păzitor deasupra noastră, iar silueta lui gingașă cu linii fine și expresive, cioplită în marmoră va cadra atât de bine față în față cu a vrednicului său tovarăș de muncă — T. Ceonța — care, credem că-i va ridica generațiile de dascăli, foști elevi iubiți ai magistrului, ca simbol al dragostei și a grațitudinii pentru auzul gândirii primit în acel sanctuar, unde a semănat cu mâinile amândouă și ca un fericit memento totodată pentru generațiile viitoare, cari vor avea înaintea pildă vie: cum să-și arate recunoștința față de cei mai mari și mai sinceri binefăcători ai lor.

A murit Dr. Petru Pipoș.

Personalitatea sa. — Amintiri. — Cauzele morții. — Un monument.

Duminecă, 12 Octombrie a. c., într-o dimineață posomorită de toamnă, se stingea la Arad, nebanuit de nimeni, cel mai mare dascăl românesc din oropsitul Ardeal. O sguuitoare tragedie își ajunsese desnodământul fatal; iubitul nostru profesor nu mai era în șirul celor vii. Ne-a părăsit nemângăiași, s'a scurs în veșnicie, acolo în sările eternului repaos, unde liniștea de veci tronează.

Un erou și martir al științei în cel mai riguros înțeles al cuvântului, a fost el. Deși, în dosul unei munci

gigantice, extraordinar de modest și sfios ca o fecioară: a trait și se stinge într'un complet incognito. Căci filosoful erudit, misteriosul sihastru din tăcuta uliță a lui Csernoviciu, s'a furișat neobservat prin lume. Avea cea mai mare oroare de reclamă în asta lume a reclamagiilor. O viață liniștită, — alternativ în odața sa de burlac de o simplitate și curățenie pedantă, ori salele de prelegeri ale institutului pedagogic — a petrecut ca mai bine trei decenii de cel mai ideal apostolat.

Specialist în disciplinele pedagogice, ce eră să înceapă un popor român acum 32 ani? Abiă câte o slăbuță încercare răsleață pe acest teren. Așa s'a așternut el pe muncă grea. Cunoscător a mai multor limbi europene — afară de francezi — l-a cucerit de grabă serioșitatea și disciplina severă a pedagogilor germani. Întreaga lui viață a fost un fervent aderent a lui Rein.

Îngropat în mormânt de cărți, străin de lumea ce-l încunjură; s'a lipsit de plăcerile comune ale muritorilor de rând și tot mai afund s'a cufundat în labirintul adevărilor științifice. Astfel ne-am ales noi cu un profesor ideal și cu o lungă serie de manuale școlare pentru uzul pedagogiilor. Multă migăleală și minuțioasă muncă: întreg sufletul și l-a depus Dr. Pipoș în acelea opere. Mozaicuri de o claritate extraordinară, pot să dea piept cu similarele produse ale oricarei națiuni multe din Europa. De zeci de ani, aceste cărți servesc educația corpului didactic al întregului neam românesc, ce se bucură de școală românească. Așa, că: începutul pedagogiei la Români este strâns legat de apostolatul D-rului Pipoș și pe lângă marii întemeietori; dânsul este organizatorul intern al școlii noastre de azi.

În decursul alor 32 ani de profesură, sute de dascăli au fost creați în cele pedagogice exclusiv de propria sa mână; căci singur propunea toate studiile de specialitate. Tîmbra individualității sale puternice și-a întipărit-o adânc în inimile devotaților săi ucenici. Sugestionați prin

captivantele-i prelegeri, după zeci de ani mai poți desluși urme din impresiile primite dela bunul măiestru.

*

Pierdut cu desăvârșire în contemplații științifice, devenise o personalitate cu totul deosebită. Afară de orele oficioase nu comunică cu nimeni; pentru dânsul întreagaastă mare societate se reducea la două persoane: bătrâna sa mamă văduvă și o soră nemăritată.

Asemănător lui Hajdeu, pare-mi-se, se ocupă în timpul din urmă și cu problema spiritismului. Cu câtă strictetăț își urmă el cursurile și nu se abateă dela obiect. Odată nu știu cum, s'a dat învins la întrebarea unui elev, să le explice ceva în jurul spiritului. Spune-se, a vorbit foarte însuflețit despre anumite forțe necunoscute încă criteriului omenesc, ce ar fi, îndeplinind o legătură indefinit de fină și exactă între spirite. L-am întrebat odată și noi în curs — prin un gest însă — că nu-l putem urmări, ne-a amintit numai în treacăt, că mai există încă forțe de-ale firei nedescoperite încă. Nu și-a destăinuit însă nimărui păreri; astfel comoara de gânduri subite, s'a prăbușit deodată cu cea dintâi deschilibrare a trudițiilor săi nervi.

Cât se feriă el de aplauzele publicului, ne-o dovedește următorul caz. Fostii săi elevi, adoratori a marelui lor dascăl, întruniți la ședința unei adunări generale; l-au ales membru onorar al Reuniunii, designându-se și o deputație, care să-i transmită vestea la locuință. În prag le apare blândul apostol și foarte încurcat, cu lacrimi în ochi le mulțumește pentru atențiune, lăsându-i totuși să înțeleagă, cât de mult îl derangiază, iar atari distincții.

În vara anului 1910, a cercetat ultima oară Germania, participând la cursurile ped. din Jena. Anul următor a ținut apoi în ședința adunării generale a Reuniunii învătătoarești o conferință de înaltă valoare, tratând despre W. Rein și activitatea sa pedagogică. Tot acolo a vorbit în 1912, despre I. J. Rousseau, ideile sale pedagogice și critica acestora. Ambele conferințe s'au tipărit în broșuri, desvoltând mare interes în cercurile pedagogice.

A colaborat la »Educatorul« din București și »Biserica și Școala« din Arad.

Neperitoare merite își are la alcătuirea enciclopediei române; precum și la stabilirea prin Academie a actualului sistem ortografic.

Astfel moartea D-rului Pipos este o pierdere nu numai a pedagogiei din Arad; ci a culturii românești întregi.

*

Om încă în plină putere de viață, în vârstă abia de 54 ani, a fost lovit de cruda soartă aproape a tuturor geniiilor. Boala lui Eminescu l-a răpus și pe dânsul. Cereul său, areea minunată și enormă construcție de idei, a abzis de a mai funcționa normal; dovedind încă odată cât de neînsemnată este distanța dela geniu până la nebunie.

Dacă am scrută cu stăruință cauzele accelerării nemiloasei sale boale, în ultima analiză, trebuie să ajungem la concluzia, că adânci amarăciuni l-au cercat cu deosebire în ultimii ani. Ca un adevărat pedagog și inflăcărât apostol al celor mai noi biruințe ale pedagogiei moderne; trebuie să-l fi măhnit mult halul ticălos în care se sbate școala noastră de azi — fătul său desmierdat. Mut de durere, a trebuit el să privească cum această sublimă instituție, pentru care și-a jertfit el întreagă puterea tinereții și care sub neobosita lui îngrijire luase un avânt îmbucurător spre idealele culmi ale libertății; decade acum cu repeziune în cele mai abierite cătuși ale absolutismului tiranic. În fața forței brute, el nu a avut nici măcar cuvinte de apărare. Știa, că sunt zadarnice. Forței brute, forță brută și dânsul eră reprezentantul celei mai avanzate cugetări omenesti. Așa i-s'a întunecat conștiința și boala păgână în scurt timp ni l-a răpus.

*

Intre primele monumente românești din Ardeal, cine ar crede, că modeștii dascăli au premers cu exemplul, ridicând între cei dintâi prețioasă statuie de marmoră

unui adorat al lor? În grădina seminarială din Arad, de pe un soclu înalt de granit, privește senin chipul profesorului Ceonțea, camaradul defunctului de acum.

L-am revăzut mai zilele trecute, într'un amurg tomatic de gravă melancolie. Credincioase veghe — robuștii săi castani ce-l împrejmuesc în plină agonie. Foi late, galbene, vestejite de sufletul gheșosului Brumar, fluturau cu duiumul prin aierul rece al înserării, așternându-se normal în jurul pedestalului. Atâta risipă de viața zaceă doborâtă la pământ! Mă gândeam la trecutul acestui om, nimicinia lumii ăștia și în bătaia privirilor sale reci, am simțit adânc fiorul morții.

M'am depărtat apoi, lăsându-l singur acolo așteptându-și, par'că, colegul întârziat.

Descălii români, plămădiți din sufletul marilor apostoli, vor înțelege aceea dorință mută și ca mâne privirilor lor de ghiață ale celor doi apostoli, se vor întâlni din nou, acolo, în umbra zidurilor, deasupra cărora planează încă duhul înțelepciunii lor.

Tr. Mager.

„Biserica și Școala“ despre Dr. Petru Pipos.

Școala românească a îmbrăcat doliu, distinsul profesor dela catedra pedagogică a preparandiei noastre a trecut la cele eterne Duminecă în 29 Septembrie (12 Oct.) la orele dimineții 8 în casa proprie din Arad, ducând cu sine în mormânt o comoară de cunoștințe, stima generală și iubirea nemărginită a colegilor și învățăceilor săi. A murit prea de timpuriu, abia de 54 ani, când școala românească așteptă mai mult încoronarea operelor sale. Preparandia din Arad a avut onoarea de a-și împodobi catedra cu acest consumat pedagog care ar fi făcut onoare oricărei catedre universitare.

Când a venit la Arad eră abia de 22 ani cu o înfățișare delicată de copil modest care însă pe catedră

avea siguranța cârmaciului dibaciu plin de energie. Contrastul acesta de înfățișare pe catedră și afară de catedră a rămas nota lui caracteristică până la moarte.

La începutul carierei sale mai era scos din camera sa de studiu în vârtejul vieții de colegii lui tineri și ei, dar plini de viață, dar numai până la mișcările literare de pe acele vremuri în cari el luase parte ca bun conferențiar în ciclurile conferențelor aranjate pe acele vremuri de cătră profesorii institutului nostru pedagogic-teologic. După ce s'a curmat șirul acelor conferințe nu s'a mai arătat în public decât iarăș ca conferențiar în adunările generale ale Reuniunii învățătorești. Într'o vreme îl alesese Excelența Sa fostul episcop Ioan Mețianu de membru în consistor, dar nu multa vreme a rămas în consistor, căci rugase pe Excelența Sa să nu-l mai realeagă. Pentru dânsul era timp pierdut tot ce era afară de școală și camera lui de studiu și supărăcioasă participarea la viața publică. Pe lângă el au trecut toate evenimentele sguduitoare din Arad ca un potop de care s'a ferit, el n'a știut să fie decât numai dascăl.

Dr. Pipoș era pregătit pentru catedra de matematică, dar catedra de matematică fiind ocupată pe acele vremuri de regretatul profesor Teodor Ceontea, a ocupat catedra de pedagogie și limba maghiară, rămânând mai târziu numai la pedagogie.

În pedagogie a urmat la început întru toate pe Herbart, era și o înrudire sufletească, pentru că și Dr. Pipoș era matematic și muzical ca și Herbart, și matematicianismul lui i-a facilitat mult înțelegerea lui Herbart condus de principiile matematice în sistemul său filosofic.

Mai târziu l-a atras Wundt profesorul din Lipsca. Într'o conferință ținută în o adunare generală a reuniunii învățătorești din Arad, mă pomenesc că studiul profund ce-l făcuse în scrierile lui Wundt, despre cari adeseori discutam cu dânsul și-l vedeam că e mai versat în ele decât mine care și ascultasem prelegerile lui Wundt, l-a condus la adoptarea psiho-fizicei lui Wundt, ca un punct

mai avansat în pedagogie. După terminarea conferinței îi zisei, dar cum stăm acum cu Herbart?, îl completăm fu răspunsul, psiho-fizica lui Wundt e un progres care deschide noi sisteme în pedagogie.

Intre aceste Rhein devine tot mai luminos cu învățământul lui istoric critic. Pipoș cu lăcomia lui de studiu absorbe tot ce scrie Rhein și omul atât de greu mișcat din camera sa de studiu ia hotărîrea eroică pentru dânsul să meargă la Iena să cunoască nemijlocit pe Rhein. Pe vremea aceea dl Victor Stanciu actualul director al școlii noastre civile de fete din Arad își făcea anul de practică profesorală prescris de lege în seminarul nostru din Arad. Dânsul se hotărîse să meargă la cursurile de vară din Iena, într'o zi îmi spune radios: vine și Pipoș. Vai de lume să mai văd și aceasta, zisei, și într'adevăr cu oarecare elevație sufletească îmi spuse și el, că da merge să asculte pe Rhein la cursurile de vară din Iena. Așa plecară din Arad, Stanciu piper de grije pe lângă dificilul Pipoș. Rezultatul acestui curs de vară l-a cuprins în clasicul studiu asupra lui Rhein debitat în adunarea generală a reuniunii învățătoresți din Arad.

Iată profesorul care progresează cu știința ca școala lui să fie actuală, să fie expresia progresului științific, ca elevul să înțeleagă lumea nouă a progresului ce-l întâmpină în viață. Eră un profund cunoscător al tuturor problemelor pedagogice, o bibliotecă viie pedagogică. Cercetările lui științifice erau inspirate de purul interes științific. Cartea avea o putere magnetică asupra dânsului. De întră undeva, fie birou, fie casă privată și în casă vlădicească și vedeă carte pe masă de loc își ținteă ochii la ea și apoi se trăgeă tiptil până când ajungeă la ea, cu lăcomia omului serios o deschideă și frunzăreă, cu cartea în mână nu-i mai păsă ce se petrece în jurul lui.

Dl Titu Maiorescu profesorul de filosofie la universitatea din București, actualminte ministru prezident, atras de primele lui lucrări pedagogice, cari vedeau stu-

diul lui aprofundat l-a chemat la București să-i facă rost de un cerc de activitate mai larg decât modesta catedră din Arad, dânsul însă nu s'a despărțit de catedra lui pe care a lărgit-o de vestea ei a trecut hotarele țării. Cărțile pedagogice ale lui Pipoș a fost introduse și în școlile pedagogice din România.

În anii din urmă evita cu desăvârșire oamenii, nici între colegi nu venea ci sta pe undeva singur între ore, când îl întrebam, că de ce nu vine, mi-se scuză, că toate îl iritează, are nevoie de completă izolare de oameni. Retragerea aceasta a avut dezastruoase urmări pentru dânsul, i-a produs o sensibilitate bolnavă. Îngrijorarea de mama sa slăbită de înaintata ei vârstă de 78 ani l-a adus la desperare. În desperarea aceasta și-a pierdut echilibrul, zadarnică a fost eforturile lui desnădăjduită de a mai face examenele finale din lunie, cruda boală nu l-a lăsat și în scurtă vreme l-a răpus.

Când l'am cercetat în preseara morții sale abia mi-a mai putut spune, că este cuprins de o stare de neputință, apoi cu o privire lungă îndurerată îmi cerea să-l ajutor. Dar nu eu sunt slăpân peste moarte, nu l-am putut ajuta, așa s'a stins fără luptă cu moartea ca o lumină lină, cum i-a fost vieța.

La vestea morții lui elevii au început să plângă în hohote împreună cu colegii lui cari au pierdut pe un vrednic precursor al lor, care a trăit numai pentru școală.

Prin pierderea lui am rămas ultimul la catedră din a treia generație a profesorilor dela institutul nostru ped. teol. și mă gândesc la tragicul sortii lui Țichindeal, după care a urmat seninătatea vieților lungi profesionale până la a treia generație bântuită de tragice sfârșituri, din cari desprind gândul că nu omul este stăpân peste vremuri ci vremurile peste om. Doamne trimite asupra celor ce astăzi își pun sufletul pentru școala confesională română, alte vremuri stăpânitoare mai bune.

R. Ciorogariu.

Viața lui Petru Pipoș.

Dr. Petru Pipoș, a văzut lumina zilei la 29 August n. anul 1859 în Alba-Iulia, comitatul Albei-Inferioare.

Studiile primare le-a făcut în locul natal, primadată în limba maternă apoi în cea maghiară, pe lângă care o educațiune și instrucțiune bine îngrijită în cercul familiar, îi puse temelii solide pentru cultura morală și intelectuală, al căror dar l-a simțit pururea sub decursul dezvoltării sale spirituale.

În anul 1867 a intrat în gimnazul piarist din Cluj, unde a terminat fiecare clasă cu prestațiune eminentă. Zelul și simțul său spre studiu, — sub influința unor profesori eminenti, se făcu într'o adevărată pasiune pentru toate ramurile cunoștințelor. Avea un profesor de matematică bun despre care spunea că i-a făcut matematica studiu de predilecțiune.

După terminarea liceului și după obținerea examenului de maturitate — cu succes strălucit. — se înscrie la facultatea filozofică a universității regești din Cluj, unde încă ca ascultător de anul I. — după un examen prestat cu mult succes, în concurs cu numeroșii săi colegi neromâni, — i-se conferi stipendiul de stat. merit elevilor eminenti. Nici o singură dată nu s'a mărginit la îngustul cerc al prelegerilor profesoriale, ci pururea căută — din diferite opuri — a-și extinde cercul cunoștințelor sale.

Ca cetățean universitar, în trei rânduri, a fost premiat de către senatul universității pentru operate și disertațiuni științifice de valoare. În fiecare an rectorul magnific avea să-l cetească între cei premiați, ba odată, spre uimirea tuturor, s'a întâmplat, că Pipoș, ca ascultător de anul I, a câștigat premiu și lauda față de un filozof absolut și profesor diplomat, care concursese la aceeaș temă.

În anul 1880 a depus cenzura de profesor, iar în 20 Septembrie a anului 1881 a fost numit profesor al preparandiei pedagogice din Arad. Și, tot în acel an fu

promovat Dr. în filozofie la universitatea din Cluj. Dela 1881 a servit neîntrerupt la preparandia din Arad până la moarte.

Lucrările lui.

Dr. P. Pipoș a scris: *Metodica*, *Didactica*, *Istoria pedagogiei*, *Psichologia*, a tradus *Organizația școlară*. Prima conferință i-a fost despre „*Fiamarion*“ după cari a urmat „*Femeia*“, „*Școala*“, ș. a. mai în urmă și mai de valoare conferințele „*Dr. W. Rein*“ și „*I. I. Rousseau*“ ținute în adun. generale ale reuniunii noastre, prin cari a câștigat nu numai admirațiunea învățătorimei și a întregii lumi românești. A mai colaborat la „*Educatorul*“ din București și la „*Biserica și Școala*“ din Arad.

Funerariile.

Mărți în 1/14 Oct. a fost ziua de dureroasă amintire, când corpul nesuferit al mult regretatului profesor Dr. Petru Pipoș a fost dat în grija brațelor reci ale mormântului.

Eră o vreme plângătoare. Ploaia cerneă agale, timpul acesta posomorit apăsă și mai tare durerea în sufletele mulțimei ce se strânse-se în mare număr, aradani și din provincie, ca să deă ultimul onor neuitatului dispărut. Au venit în număr frumos dascăli din provincie, foștii săi elevi să-l mai revadă ultima dată pe vrednicul lor profesor, care le-a fost atâția ani pildă vie de muncă desinteresată și modestie. Au venit să lacrimizeze la mormântul proaspăt al acelu om, care cu toată munca lui extraordinară n'a râvnit după măririle deșerte ale vieții pământești. Munca și modestia au fost unicii tovarăși simpatici cari l-au însoțit în toată viața sa.

Strada din fața locuinței decedatului profesor eră plină când au sosit. preoții la orele 3 fără un sfert: I. P. C. Sa arhimandritul *Augustin Hamsea*, P. C. S. protosinghelul *Roman R. Ciorogariu*, directorul seminarului, M. on. d-ni protopopul *Vasile Beleş*, Dr. *Teodor Botiș*,

Dr. Iustin Suciu și Dr. Lazar Iacob, profesori seminariali, *Traian Vașian*, *Gavril Bodea* parohi și diaconul d. *Cornel Lazar*; elevele școlii civile apoi elevii institutului teologic-pedagogic și corul seminarial.

La orele 3 se începe prohodul oficiat de cătră I. P. C. Sa arhimandritul *Augustin Hamsea*, asistat de preoții amintiți. Răspunsurile le-a dat cu multă duiosie corul seminarial sub conducerea profesorului d. Trifu Lugojanu. După terminarea prohodului coșciugul a fost scos pe brațe de foștii elevi ai defunctului și așezat pe dricul mortuar încărcat de mulțimea de cununi ce purtau următoarele inscripțiuni:

1. (Pantlică neagră). Mult iubitului și neuitatului nostru Petru, Te-ai dus și ne-ai lăsat nemângăiate:

îndurerata mamă și soră.

2. În semn de dragoste și recunoștință ce ți-o vom păstra:

Luțu și familia.

3. (Pantlică neagră). Neuitatului nostru coleg Dr. Petru Pipoș, profesor: Corpul profesoral dela institutul pedagogic-teologic gr. or. rom. din Arad.

4. (Pantlică albastră). Distinsului membru de onoare Dr. Petru Pipoș, profesor: Reuniunea învățătorilor români dela școlile populare conf. gr. or. din protopopiatele aradane I—VII.

5. (Pantlică albă). Iubitului nostru profesor Dr. Petru Pipoș.

Elevii institutului pedagogic.

6. Fostului director:

Școala de fete.

7. (Pantlică lila). În semn de veche amicitie:

Familia Pop Cluj.

Aici în fața locuinței înainte de a plecă cortegiul funebru, se rostește prima vorbire de d. Iuliu Vuia, învățător penzionat în Caransebeș.

Adânc înduioșat cu ochii păienjenți de durere aduce tributul bănățenilor prin următoarele:

*Preacuvioșilor Părinți!
Jalnici ascultători!*

„Starea Dvoastră sufletească, vădită prin expresia feții, arată în deajuns cum durerea crâncenă a brăzdat urme adânci în inimile Dvoastră. Si este legitimă durerea noastră, căci dacă deplângem frumusețile aduse ale naturei, cu atât mai mult trebuie să deplângem pierderea unui fiu distins al neamului, mândria școalei românești.

Și cum nu vom lacrima când știm că eri eră încă al neamului, ieri încă Dr Petru Pipoș, acela care a răspândit știința pedagogiei moderne la Români dela Nistru pân la Tisa, și azi e o lumină stânsă, locuitor al scriului muf.

Și nu au fost destul o Doamne! ca școala română să fie atât de crud lovită de mâna sacrilegă a omului, ai venit o Doamne, ca în nemărginita Ta înțelepciune să o cerți și tu, să ne lași orfani, răpindu-ne pe acela care a fost lumina minții noastre și care a fost *astrul strălucitor*, care a luminat mințile noastre și ni-a încălzit inimile pentru nădejdea zilei de mâne.

Suntem mai puțini cu unul nu ca cifră, ci cu unul carele a fost întreg și deplin.

Oh apostol nobil! Venit-am în numele Reuniunii învățătorilor bănățeni, ca în aceste clipe de dureroasă despărțire, să-ți aducem prinosul recunoștinței noastre și al dragostei nețârmurite ce-ți păstrăm, să grăim cuvânt solemn, aici lângă scumpele tale rămășițe că vom lupta pentru aceleași mărețe idealuri, pentru cari tu suflet nobil ai luat *crucea celui mai crud martiriu* al apostoliei românești.

Vecinică fie amintirea lui“.

Cortegiul pornește cu pași domoli. Nainte fetițele școalei civile, elevii preparandiei și int. teologic, carul cu coroanele de flori, corul seminarial, învățătorii veniți din mai multe părți, preoții celebranți, apoi carul mor-

tuar urmat de mama, sora, fratele și rudeniile mai de aproape ale defunctului precum și un public imens.

Înainte porții seminariale carul mortuar se oprește. Aici urmează scena înduioșătoare până la extrem când directorul seminarial P. C. Sa *Roman R. Ciorogariu* vorbește în numele institutului, profesorilor și elevilor.

Numai cu câteva luni nainte se strecura pe neobservate în pași domoli pe această poartă — acum cernită în negru — profesorul *Dr. Petru Pipoș*.

Acum își face ultimul drum în fața institutului pentru care s'a jertfit 32 de ani. Mișcătoare scenă: ogorul muncit și muncitorul istovit stau față în față unul cu altul.

Sub poarta îmbrăcată în draperii negre ia loc directorul institutului P. C. Sa *R. Ciorogariu* și îi adresează cu multă durere ultimele cuvinte de despărțire.

„Iată școala unde Tu bunule profesor *Dr. Petru Pipoș* ți-ai pus tot sufletul tău își pleacă steagul cernit în fața cosciugului care ascunde pe veci osemintele unuia dintre cei mai de seamă profesori ai ei.

Iată, școala aceasta, pentru onoarea căreia 32 de ani i-ai făcut față desgropând comorile sufletești, îți răsplătește cu onorurile îngropării tale.

Acesta este tragicul omenesc în șoarta ta.

Dar, tu n'ai murit pentru noi. Comoara sufletului tău a rămas depusă în scrierile tale și în sufletele colegilor și învățăceilor tăi prin cari se sădește în sufletul neamului românesc. Comoara aceea va rămânea ca o tradiție, că nu s'a curmat șirul dascălilor mari ai acestei școli. Au fost și vor fi mari dascăli români, pentru că neamul românesc e destinat să fie.

Tu ți-ai înălțat prin munca ta stăruitoare pedestalul de pe care înfruntând peirea morții stai ca o statuă neperitoare a tipului de dascăl român, ca un simbol al cultului școlii românești. Astăzi este învălțată în haina cernită a durerii aceasta statuă, ca mâne să fie desvălțată în toată splendoarea ei și înaintea întreg neamului ro-

mânesc, pentru că cartea ta n'a fost numai cartea acestei școli, ci cartea tuturor școlilor pedagogice românești, cartea neamului românesc.

Ca o moștenire sfântă primesc în numele colegilor mei și a învățăceilor noștri comoara sufletească ce ne-ai lăsat, ca din acest isvor dătător de viață să se continue tradițiile idealurilor ce au creiat și însuflețit o sută de ani această școală.

E grea despărțirea colegilor și a învățăceilor tăi, îndoit de grea însă este a mea, care în tine înmormân-tez pe ultimul coleg rămas la catedră din generația cu care mi-am început eu cariera dăscălească și astăzi am rămas ca un solitar al vremurilor trecute. Cu această îndoită durere mă despart de tine, iubite tovarăș de muncă în decurs de 32 de ani.

Binecuvântată să fie calea ta spre împărăția unde nădăjduim revedere. Amin“.

Cortegiul funebru ajunge la catedrală aici, coșciugul este ridicat pe brațe și așezat pe calafalcul ridicat în naia catedralei de învățători, foștii săi elevi. Intrarea în biserică s'a făcut cu multă greutate, biserica fiind tixită de public.

În catedrală, cosciugul este întimpinat de cătră P. S. Sa bunul său episcop *Ioan I. Papp* îmbrăcat în sf. odăjdii.

În catedrală îmbracă sf. odăjdii și rev. d. referent școlar d. *Dr. Gheorghe Ciuhandu*.

Aici începe prohodul mare pontificat de însuș P. S. Sa d. episcop Ioan I. Pap. Răspunsurile le-a dat corul seminarial.

Au cântat cu multă duiosie și învățătorii Atanasiu Lipovan și Traian Țabic.

După sărutarea sf. cruci a urcat amvonul I. P. C. Sa arhimandritul *Augustin Hamsea*, rostind o lungă și adânc simțită cuvântare în care I. P. C. Sa a făcut biografia defunctului și a arătat multele și neprețuitele servicii ce le-a adus școalei și prin ea neamului românesc.

În cuvinte alese a arătat numeroase fapte din viața defunctului, despre talentul extraordinar al profesorului Dr. Pipoș, care a fost fala școlii noastre naționale.

Regretăm că nu putem da în întregime acest frumos panegiric al I. P. C. Sale.

Urmează o nouă scenă mișcătoare, P. S. Sa DI Episcop cu voce vibrândă cetește deslegarea obicinuită, care înmoaie și cea mai înpetrită inimă și involuntar îți escită gândul asupra nimicniciei acestei vieții pământești. Astăzi ești, mâne dispari și rămâne în urma ta numai faptele. Fericit acela om care poate lăsa numai fapte bune în urma sa cum a fost și regretatul profesor Dr. Pipoș.

În numeroasa asistență din catedrală am remarcat, în fuga privirii următoarele persoane: *Dr. Ștefan C. Pop*, deputat dietal; *Sava Raicu*, directorul „Victoriei”; *Vasilie Goldiș*, secretar consistorial; *Dr. Laurențiu Luca*, protopop gr.-cat. Stanco Zupanski protopopul sârbesc; *Dr. Onisifor Ghibu*, referent școlar în Sibiu; *Romul Frateș*, rezizor școlar; *Victor Stanciu*, directorul școlii civile române de fete din Arad; *Dimitrie Muscan*, cassar consistorial Arad; preoții Nicolae Vulpe Jadapni, Iustin Monția Șicula, Ioan Popescu, Pecica română; Dr. Ioan Felea, noul ales preot în Pecica română; *Mihai Carolini*, directorul preparandiei de stat din Arad în fruntea întreg corpului profesoral al aceluși institut, directorul și mulți dintre profesorii școlii reale și gimnasiale și alți foarte numeroși frunțași din loc și provincă.

Învățătorii s'au prezentat în număr frumos:

Iosif Moldovan, Gheorghe Popoviciu, Dimitrie Popoviciu, Vasilie Zabu, Mărioara Precupaș, Mărioara Stoicu, Nicolae Ștefu și Ioan Simu Arad, Atanasie Lipovan Sânt-Nicolaul mare, Ioan Cioară și Elvira Cioară Curtici, Nicolae Cristea și Petru Colțau Mândruloc, Savu Mihuța și Savu Bugariu Micălaca, Ștefan Roja, Efrem Moldovan, Petru Rusu și Efrem Hedeșan Pecica, Ioan Ghebeleş Șeitin, Virgil Lugojan Sânt-Nicolaul mic, Trăian Țabic Chitighaz, Iuliu Vuia Caransebeș, Dimitrie Boar Nădab, Ioan

Lucuța Sânt andraș, Ioan Popoviciu Cinteiu, Gheorghe A. Muntean Musca, Gheorghe Mihuța Ghioroc, Nicolae Nicorescu Timișoara, Traian Fridrich Miniș, Trăian Givulescu M. Radna, Dimitrie Olar Covăsinț, Aurel Drăgan Cicir.

După terminarea prohodului mare, în pragul bisericii d. *Dr. Onisifor Ghibu* a rostit în numele „Asociațiunii“ următoarea cuvântare:

Jalnică adunare!

„În numele secției școlare a „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“ din Sibiu, al cărei membru corespondent a fost iubitul nostru răposat, vin și eu a-mi depune omagiul de recunoștință înaintea rămășițelor pământești ale acestui scump defunct.

L-am cunoscut pe regretatul Dr. P. Pipoș în niște momente din cele mai caracteristice ale vieții sale. Împlinise 28 de ani de muncă la catedra de pedagogie a seminarului de aici, când, în vacanța anului 1909, se hotărî să se ducă la Jena, în Germania, ca să asculte acolo cursurile de vară ale celui mai vestit profesor de pedagogie de astăzi, Dr. W. Rein. Drumul cel lung până la Jena, l-a făcut foarte ușor, — el, care se deplasa atât de cu anevoie. Îl ducea doar interesul, care face să amuțească toate neajunsurile unui fizic puțin rezistent.

Acolo în Jena l-am cunoscut. Am urmat împreună cursurile de pedagogie, timp de două săptămâni el, profesorul încărunțit la catedra de pedagogie și eu tânărul, care petrecusem doi ani în Germania, ascultând pe marii profesori de pedagogie de acolo. Din capul locului m'a surprins orientarea largă a lui Pipoș în pedagogia modernă. Deși profesor la o modestă catedră de provincie, slab plătită, deși autodidact în pedagogie — căci el studiasse doar la universitate matematicile — cunoștea până în amănunte nu numai știința din cărțile de școală, ci toate problemele pedagogice moderne din Apus. Va să zică el nu venise la Jena să mai învețe lucruri nouă, ci

numai să-și verifice cunoștințele pe cari și le câștigase în cursul timpului prin lectura privată. Așa profesor...

Pare că-l văd și acum în sala de cursuri, printre sutele de ascultători din toate părțile lumii, notându-și cu o râvnă de student tânăr toate cuvintele profesorului Rein, pe cari apoi în conversațiile noastre le știa reproduce neschimbat, și aprecia după importanța lor.

Era, printre mulții ascultători, aproape cel mai bătrân și eu mă bucuram nespus, că puteam vedea un profesor român, care urmărea cu interes științific permanent până la sfârșitul carierei sale marea mișcare pedagogică universală.

La o jumătate de an după aceea mă întorceam din Germania. În drum spre casă m'am oprit la Arad ca să-l vizitez. Am rămas și acum surprins de preocupările lui. Mă întreabă, cu curiozitatea unui copil, dacă am cetit lucrarea cea mai nouă de pedagogie experimentală a francezului Ed. Claparède din Geneva, lucrarea apărută abia înainte de aceea cu o lună, două, și pe care el o și cetise și studiasc.

Mi-am zis atunci: iată adevăratul profesor și adevăratul om de știință! Pentru el știința nu se reduce la cele câteva manuale după cari propune, — pentru el știința nu e un lucru gata, ci un lucru viu, care se desvoaltă zi de zi. A cunoaște numai cutare stadiu din viața științei, a nu urmări procesul organic al dezvoltării ei, înseamnă a fi un biet cărpaci, iar nu un preot convins al științei. Pipoș a fost și ca pedagog și ca profesor un om convins de sublimitatea științei, pe deoparte, și de înalta misiune morală a unui profesor, pe de alta. Știința a cultivat-o neîntrerupt până la sfârșitul vieții sale cu o adevărată pasiune ce se întâlnește astăzi atât de rar la oamenii de seama lui, iar catedra i-a fost cel mai sfânt lucru — singurul lucru pentru care trăia și muncea.

De aceea Dr. Pipoș va rămânea mare nu numai ca pedagog, ci și ca profesor și ca om al datoriei.

Fiecare profesor și fiecare învățător va trebui să învețe dela el nu numai știința, care e depusă în manualele publicate de el, și care se poate găsi tot atât de ușor și în alte manuale, ci și interesul statornic pentru știința și însuflețirea neștirbită pentru cariera de educator.

Odihnească în pace și fie-i între noi vecinică memoria!"

După vorbirea d-lui Ghibu a pornit cortegiul funebru în șir lung spre cimiter. Doi elevi preparandiali duceau o coroană modestă în fruntea conductului încărcată însă de nețărmur ta lor dragoste, cu care îl înconjurau numai cu că eva luni nainte pe profesorul lor în jurul catedrei.

La cimiter o groapă proaspătă aștepta cu brațele deschise primirea cosciugului. Era însărat. După terminarea obicinuitelor slujbe Dumnezeuești nainte de înhumare vorbește d. *Iosif Moldovan* directorul școalelor noastre populare din Arad în numele învățătorilor aradani. Cu glas tremurând de durere îi adresează ultimele cuvinte:

Jalnici ascultători!

„S'a deschis întunerecul pământului, ca să înghită o lumină.

Dar, se va închide aceasta gură rece și înfiorătoare a pământului, mulțămindu-se cu materia deja consumată a omului, căci adevărata lumină care a strălucit între noi 32 ani, Dr. Petru Pipoș, cu sufletul lui cel mare, va trăi și mai departe în noi, prin opera sa răspândită în tot cuprinsul românesc și va lumina încă și generațiile viitoare ale neamului său mult adorat.

Cu acest adevăr ne mângăiem în aceste momente sfâșietoare, că a spune mai multe despre un mare dascăl de calibrul doctorului Petru Pipoș, care zicea că nimic nu e merit din cele ce le face, ci numai datorință, noi cari l-am cunoscut și iubit, nu ne putem permite nici în fața mormântului, care-l desparte de noi trupește pentru vecie.

Nu, căci sufletul lui cel mare, care este și acum între noi, în viață se indispunea în fața omagiilor și a laudelor, încunjurând locurile preamăririlor deșerte și dispărând de acolo unde se puteau ivi momente de aceste și pentru el. Afară de școală și familie, numai în reuniunea învățătorilor își mai află loc de predilecție sufletească, muncind din greu la desăvârșirea idealului său mareț.

Nu-ți vom conturbă deci liniștea vecinică nici acum cu lucruri nesuferite în viață, nu vom preamări viața și faptele tale mare dascăl al nostru, nu, pentru că cu cuvinte omenești nici nu li-se poate redă acelora adevărata strălucire.

Am venit numai, să ne dăm seamă de rostul trimiterii și ieșirii tale dintre noi.

Te-ai născut, ai trăit și ai murit pentru noi și școala românească.

Te-ai născut ca să ne servești pilda vie a fiului adorator de mamă frate și soră.

Ai trăit, ca prin viața cumpătată, încununată cu cele mai frumoase virtuți omenești, înfrânare, modestie, cinste, diligență și devotament pentru chemare, să ne arăți modelul dascălului ideal.

Și ai murit ca martir al științei culese pentru neamul tău adorat, înălțându-te până la cele mai înalte sfere în cari poate pluti sufletul omenesc, ca să ne îndemni la asemenea abnegațiune în misiunea sfântă ce o avem.

Bine, te-am înțeles marele nostru, învățător, și am venit, în numele elevilor tăi din reuniunea aradană, pe care mai de multeori ai distins-o cu îndemnurile și sfaturile tale și îndeosebi prin admiratele tale disertațiuni, am venit să-ți făgăduim sărbătorește și aici în fața mormântului tău deschis, că vom nizuți a ne apropia de idealurile pe cari le-ai infiltrat în inimile noastre și *în veci nu te vom uita!*"

Urmează d. profesor preparandial *Nicolae Mihulin* talmăcind durerea învățătorilor bihoreni:

„S'a sfârșit cel ce numai pentru bine și frumos a lucrat în viața sa!

Scumpul nostru! Nu jalnicei tale familii, nici cetei întristate din jurul tău grăiesc, ci voiesc să-mi ridic glasul meu cătră sufletul tău nobil și bun. Moartea ta zdrobitoare ca un fulger a străbătut până în cele mai depărtate ținuturi ale românismului. Astfel a ajuns și la apostolii dela margini ai neamului românesc, la fiii tăi sufletești învățătorii din comitatul Bihorului cari zdrobiți de durere își reamintesc toate cele bune și de folos învățate dela tine, și acum când tu în urma firii te desparți pentru totdeauna de ei, prin mine, ca membrul Reuniunii înv. din com. Bihariei, îți trimit ultimul salut, mulțumindu-ți pentru toate câte le-ai făcut lor, pentru calauza, cu care i-ai înzestrat pe ei, ca să devină folositori neamului românesc.

D-zeu să-și reverse aureola milei sale să-și deschidă cerurile și să te așeze unde sunt așezați aceia, cari pe acest pământ rostul și l-au împlinit.

Nu te mai reținem, pleacă în drumul pe care ai purces, corpul tău se va nimici, dar memoria ta prin cele răspândite de tine va rămâne în veci ca un tezaur al națiunii române. Mergi în pace!“

În sfârșit pășește sfios elevul de cursul IV preparandial *Petru Faur* și vorbește cu multă durere în numele elevilor preparandiali.

Scumpul nostru profesor!

„Cu inimile îndurerate stăm aci în fața mormântului Tău rece și cu greu îți putem rosti un cuvânt de adio. O durere adâncă simțim cu toții noi, elevii Tăi, când trebuie să ne despărțim de Tine, care ne-ai fost cel mai bun părinte sufletesc. Cu inimile frânte de durere Te am petrecut în glasul jalnic al clopotelor până la acest loc

trist, ca să-ți dăm cea din urmă onoare, să-ți dăm tributul recunoștinței, pietății și-al devotamentului nostru.

Ni-se sfășie inima de durere, când ne cugetăm, că acum trebuie să ne despărțim de Tine, pentru că Tu ai fost povățuitorul nostru iubit, puternicul stâlp al școlii noastre. Tu ai fost lumina, din care au izvorit neenumărate alte lumini pentru prosperarea școlii românești, pentru binele și înălțarea neamului românesc. Prin zelul Tău, prin munca Ta continuă și neobosită consacrată elevilor Tăi și școlii românești, pentru cari Ți-ai jertfit întreagă viața. Ți-ai eternizat o pie memorie în sufletele elevilor Tăi și într'ale tuturor generațiilor, cari se vor părăndă în școala noastră. Sămânța cea curată a învățării și a luminării aruncată de Tine în decursul unei activități rodnice în inimile noastre se va desvoltă și se va înmulți, făcând astfel, ca Tu să fii pururea între noi cu nobilul Tău suflet, care va fi geniul apărător al școlii noastre românești.

În semn de adâncă recunoștință noi, elevii Tăi, în sufletul cărora va trăi veșnic memoria Ta, depunem această cunună pe scumpul tău mormânt.

Adio, iubitul nostru profesor, adio!"

Telegrame.

Vestea morții a produs regrete adânci în toate centrele noastre școlare. Ne-a părăsit unul dintre cei mai buni profesori ce-i avem.

Însăși școlile străine din Arad și-au ținut de frumoasă datorie să-și exprime condoleanțele pentru pierderea profesorului Dr. Pipos foarte mult stimat și din partea lor. Au esmis câte un reprezentant, au condolat chiar și în scris, corpul profesoral dela gimnaziul de stat, dela preparandia de stat, dela școala comercială superioară, asemenea și d. insp. școl. în penziune Varjassy Árpád. S'au mai primit următoarele telegrame și scrisori de condoleanțe:

Sibiu. La decedarea vrednicului nostru profesor seminarial Dr. Pipos, primească onoratul Corp Profesoral și sincera mea condoleanță.

Meșian metropolit.

Cluj. Plângem din toată inima pierderea celui mai bun fiu și frate, distinsului savant, dispariția căruia lasă un gol imens.
Familia *Pop.*

*

Socodor. La moartea distinsului defunct primiți sincere condoleanțe.
Familia *Pap.*

*

Teaca. Plângem împreună cu voi pierderea scumpului vostru fiu și frate Dr. Petru Pipoș. D-zeu să vă mângăie.
Zoe Birtolon.

*

H. Bodrog. În fața pierderii bunului și vrednicului profesor, rog pe D-zeu să vă mângăie.
Arhimandritul *Hamzea.*

*

Oradea-mare. Moartea colegului prețuit m'a atins dureros. Cu toată inima iau parte în nemărginita durere. D-zeu să vă fie mângăietor, iar adormitului să-i dăruiască odihnă fericită.
Dr. Miculaș, profesor.

*

Oradea-mare. Primiți adânc simțita condolență la încetarea din viață a distinsului pedagog și tovarăș de muncă.
Vicarul *Mangra.*

*

St. Nicolaul-mare Greu atinși prin moartea scumpului dv. fiu și frate și iubitului nostru profesor Dr. Pipoș, primiți sincerile noastre condoleanțe.

Dela învățătorii: *Aurelia Păcăjan, Teodor Bucurescu, Petru Craiovan, Gheorghe Masa.*

*

Oradea-mare. Împărtășim din toată inima durerea nemărginită ce va încercat.
Veturia și Nicolae Regman.

*

Caransebeș. Exprimăm adâncă noastră jale, pentru pierderea regretatului dascăl al neamului nostru.
Corpul profesoral seminarial.

*

Arad, dela preparandia de stat cu subscrierea directorului:
Karolini.

*

România (Brăila). Adânc atins de pierderea lui Petru vă transmit sentimentele mele de condolență.

*

Brașov. Prea Onorate Domnule Director! Rog primiți în numele meu și al întregului nostru corp profesoral sincerile noastre

condoleanțe pentru dureroasa pierdere, ce ați îndurat prin moartea binemeritatului profesor Dr. Petru Pipoș. Odihnească în pace. Cu deosebită stimă devotat:

Virgil Onițiu, dir. gimn.

*

Brad. Regretăm pierderea marelui nostru pedagog Pipoș.

Corpul profesoral.

*

Oradea-Mare. Adânc mișcați de pierderea Voastră și a neamului întreg, prin încetarea din viață a distinsului pedagog Dr. Petru Pipoș, luăm parte la durerea Voastră.

Corpul profesoral dela preparandia de Oradea-Mare.

*

Banat-Comloș. Regret foarte că nu pot veni la înmormântare transmit sincerile mele condoleanțe corpului profesoral.

Păcățian, protopop.

*

Brașov. Primiți și exprimați și îndureratei familii profundele noastre condoleanțe la pierderea distinsului coleg.

Familia Micula.

*

Bărăteaz. Jolesc pierderea distinsului profesor Dr. Pipoș

Nicolae Crișmariu.

*

Toracul-mare. Deplângem moartea iubitului și neuitatului nostru fost profesor Dr. Pipoș.

Invățătorii: Onciu, Stoianovici, Voin, Rașa.

*

Beiuș. Reuniunea noastră deplânge cu multă durere pierderea distinsului pedagog, profesor Pipoș și exprimă institutului sincere condoleanțe.

Roșu.

*

Blaj. Onoratei Direcțiuni a institutului pedagogic gr. of rom. din Arad. Din prilejul dureros al morții colegului Dr. Petru Pipoș, în urma căreia institutul D-voastră a pierdut pe unul dintre cei mai harnici și devotați dascăli ai științei pedagogice române, pe un cultivator neobosit, Vă rugăm să primiți cele mai sincere condoleanțe. Dumnezeu să-l odihnească în iăcașurile dreptilor.

Ioan Negruț, director.

Corpul profesoral dela inst. ped. teol. din Arad a hotărît să așeze tabloul neuitatului lor coleg în sala festivă a institutului, în rând cu ceilalți decedați dascăli ai acestui institut centenar.

Odihnească în pace și fie-i memoria binecuvântată!

Anunțurile funebre:

Cu inimă adânc îndurerată și frântă de durere aducem la cunoștință tuturor amicilor și cunoscuților, că mult iubitul și neuitatul nostru fiu, frate, cumnat și unchiu *Dr. Petru Pipoș*, profesor la institutul pedagogic gr. or. român din Arad, membru de onoare al reuniunii învățătoresți aradane etc., după o viață laborioasă în urma unor suferințe grele și-a dat nobilul suflet în mâinile Creatorului în 29 sept. (12 oct.) 1913, în etate de 54 ani.

Înmormântarea scumpului defunct va avea loc în 1/14 oct. 1913 la orele 3 d. a., din locuința de pe strada Csernovics Péter Nr. 5.

Tu ai fost unica mângâiere și sprijin al nostru, ferbinți lacrimi vom vărâ pe mormântul Tău scump până la revedere.

Arad, la 29 sept. (12 oct.) 1913.

Văd. Zinca Pipoș n. Tatartzy ca mamă, Elena Pipoș ca soră, Gavril Pipoș ca frate, Ana Pipoș n. Eremias ca cumnată, Victor, Zinca, Aurora, Angela, Veturia și Viorel ca nepoți.

*

Cu suflet întristat aducem la cunoștință, că mult iubitul nostru coleg *Dr. Petru Pipoș*, profesor de pedagogie a adormit în Domnul în al 32-lea an al rodniciei sale funcțiuni.

Rămășițele pământești ale neuitatului nostru coleg vor fi înmormântate marți, în 1/14 octombrie.

Binecuvântată să fie memoria lui.

Arad, 29 sept. (12 oct.) 1913.

*Corpul profesoral dela institutul
ped. teol. ort. român din Arad.*

*

Adânc întristați avizăm învățătorimea română că *Dr. Petru Pipoș*, distinsul pedagog român, autorul celor mai răspândite cărți pedagogice române, valorosul profesor de pedagogie al institutului preparandial din Arad și membru de onoare ale reuniunii noastre învățătoresți, azi duminică în 29 sept. (12 oct.) la orele 8 a. m. — după o activitate laborioasă de peste 32 ani, în al 54 an al vieții — și-a dat sufletul în mâinile Creatorului.

Înmormântarea marelui nostru mort se va întâmpla marți în 1/14 oct. a. c. la ora 3 p. m. dela locuința aflătoare în strada Csernovici Péter Nr. 5.

Fie-i memoria vecinică!

Arad, la 28 sept. (12 oct.) 1913.

Nicolau Cristea, secretar.

Iosif Moldovan, prezident.

O părere.

»Biserica și Școala“ organ oficios diecesan în N-rul 37 din a. c., face o aspră critică discuțiilor ce au avut loc în adunarea învățătorilor din protopopiatele I—VII, sulevându-se întrebarea pusă de Ven. Consistor reuniunilor învățătoresți ca adecă: »Care e cauza de tinerii absoluți ai celor 4 clase medii nu se dedică carierii învățătoresci și cari ar fi mijloacele pentru sanarea răului«. Și că aceasta e un rău, nu poate trage nime la îndoială.

E o practică care s'a dovedit bună, că asupra unei lucrări sau cauze să fie întrebați oameni de specialitate și părerea acestora să ia ca normă, ca punct de mănecare pentru a se ajunge un scop sau a se îndrepta un rău oarecare. Așa și de astădată văzând Ven. Consistor ce mult scade numărul petenților la desp. pedagogic. natural, că s'a întrebat de cauze și nefiind sigur sau neputând afla cauza adevărată apoi a pus întrebarea învățătorilor ca unora, cari sunt direct interesați și se ține, cum am zice, de fa-chul lor.

Învățătorii, de după cunoscințele și experiențele câștigate, n'or pregețat a spune lucrurile în deplina lor nudităte. Nici prin minte nu li-a trecut însă, ca celea spuse cu atâta bunăvoință și sinceritate are să supere pe cineva. Învățătorii sunt dedați a tracta chestiuni de natura aceasta cu mânuși, căci înțeleg proverbul: că »cine se frige cu apă caldă, se teme și de cea rece«. Ce adecă a spus învățătorii? a spus: »că ei nu pot îndemna tinerii să meargă pe cariera învățătorescă deoarece e foarte grea și în împrejurările actuale nu poți fi independent, nu poți servi la doi domni. Apoi, că munca lor nu e apreciată după merit și că mulți nechemăți se îngerează și îngreunează mersul activității învățătorului.

Ei bine, nu sunt aceste lucruri drepte, trebuiesc dovedite, s'a calomniat persoane sau corporațiuni? Nu. S'a atins poate susceptibilități? Asta se poate. Noi ni-am spus părerea asupra întrebării puse, să ni-se ierte însă, dar noi

aşa vedem şi aşa cugetăm. Răspunsul nostru se putea şti à priori, şi dacă credea cineva, că nu va fi bine venit, să fi împedecat dacapo întrebarea. Să nu fi aşteptat în tăcere răspunsul ca astfel să aibă motiv a ne tractă peste umăr prin ce indirecte confirmă celea spuse de noi prin disertatia învăţ. P. Vancu.

Noi, învăţătorii — nu ştim face politică înaltă, nici nu ne interesăm ce se petrece după culise. Noi ştim, să fim justfi şi echitabili, să dăm fiecăruia ceia-ce i se cuvine. Când dăm sfat poporului suntem înşine pătrunşi, că acela e bun şi e spre fericirea lui. Invăţătura noastră e dreaptă, pornită din adevărate sentimente altruiste. Ceia ce noi nu simţim, nu spunem poporului, căci avem experienţă, că acea nu produce nici un efect şi dacă nu strică dar nici nu tocmeşte. Trăim vremuri de prefaceri, premeniri pe toate terenele — vorbe goale, promisiuni largi nu ajung nimic. Invăţătorii pricep astăzi spiritul timpului şi se acomodează lui, căci ceice nu o fac aceasta sunt expuşi celor mai amare decepţionări şi vor trece între învechituri.

În multe cazuri şi în diferite chestii învăţătorii au fost consultaţi din partea forurilor superioare, dar rare ori s'a întâmplat, ca părerea acestora să fi fost executată neschimbată. Dupăce învăţătorii au făcut atâtea experienţe, şi-or câştigat praxă de viaţă, cum se poate cineva mira de celea petrecute în adunarea generală din ast an? Că disertantul nu şi-a luat informaţii dela directorul institutului, ar fi o greşală cardinală — asta n'o putem accepta pe deantregul. Nu. Pentrucă sunt sigur, că nu l'ar fi putut convige cu expunerile D-sale. Un cas: Nici un învăţător care sincer se interesează de viitorul şcoalei şi meritul învăţământului nu poate aproba iniţiativa luată de a cualifica clericii absoluţi pentru cariera învăţătorească. Şi iată dece: Un cleric matur numai în celea mai mari crise ale vieţii sale se va duce pe cariera învăţătorească. Ca să fie cineva învăţător în înţelesul strâns al cuvântului îi trebuie o muncă intensivă şi laborioasă de mai mulţi ani. Şi oare vor avea acei clericii maturi pacienţa şi devota-

mentul recerut ca să muncească pe o carieră atât de spinosă 5—10 ani, ș'apoi să se facă preot? Oare nu se vor nisui ca să se scape de aceasta povară cât mai iute? Aceia vor fi niște transfugi, cari în tot momentul vor fi gata a-și părăsi postul în schimbul unei parochii cât de slabe. Și dacă acel cleric n'are dragostea recerută pentru postul de învățator, cum putem crede că el va produce în școală rezultat satisfăcător? Esecțiuni vor fi, se poate, dar acestea nu pot forma regula. Că în anul curent s'a ameliorat starea prin contingentul celor înscriși la pedagogie, asta nu e urmare că aceasta stare va fi durabilă, dar chiar așa să fie, nu e suficient față de lipsa mare de învățatori ce se simte.

Resignarea în gura unui învățator ca Groșorean, dacă e nenorocoasă, e pentrucă a spus'o D-sa și nu pentru că aceasta ar fi un avis de descurajare, căci aceasta resignare o simt toți învățătorii în urma multor experiențe triste câștigate în și afară de școală.

Asemenea părerea D lui prof Sadean, nu poate fi luată ca fără temei. D-sa vede și simțește până unde se estinde și recunoștința ce ni-se da din partea forurilor profesionale. D-l profesor e condus de sentimente cu mult mai altruiste decât, ca ținând parte învățătorilor, să urmărească ceva scop. Eu cred că aceasta împrejurare emanează din spiritul timpului, care pretinde ca școala și conducătorii ei să fie altcum tractați ca până aci. Dacă disertantul P. Vancu a zis, ca să se ie stipendiu dela elevii mediocrii, n'a voit să ia pânea din gura săracilor și să o arunce cânilor, ci a vrut, cred eu, să dea forurilor superioare o idee bună, care ar fi bine când s'ar căută mijloace pentru punerea ei în praxă. Și ca să putem cât mai iute ajunge acest scop și să și cruțăm diecesa de spese, apoi a propus forma aceasta. Asta însă credem, că nu constituie o așa greșala încât să fie tratați învățătorii așa peste picior — cum se vorbește despre ei în numărul suscitât al organului diecesan. A fi echitabil în fapte și judecată, e cam greu, fără aceasta însușire însă nu se poate face nici un lucru bun.

Podgoreanul.

Pomăritul.

(Lecție practică din economie).

Anunțarea țânței: În oara aceasta vom învăța despre pomărit.

Analisa: Ce le place copiilor să mănânce toamna? (Mere, pere, prune, persici, nuci ș. a.). Cum le numim toate aceste cu un cuvânt? (Poame). Unde cresc poamele? (În pomi). Ce trebuie să facem cu pomii ca să ne dea poame frumoase? (Să-i cultivăm). Din ce se prădesc cei mai mulți pomi? (Din sămânțe). Ascultați:

Sintesa I. Sămânarea sămânței. Sămânarea sămânței de măr și de păr se face sau toamna sau primăvara. Toamna o sămânăm îndată după cules, iar primăvara înainte de a o sămâna o punem 48 de oare în apă sărată caldă. Când vedem, că sămânța a încolțit, atunci o sămânăm.

Sămânța de prun, cireș, persec ș. a. care răsare cu greu, înainte de sămânare trebuie pregătită. Pregătirea constă în aceea, că îngropăm sămânța în pământ; peste sămânța punem puțin pământ, iar peste acesta gunoiu de 2—3 cm. Pe la sfârșitul lui Martie, dacă vedem, că sămânța e încolțită, o sămânăm. (Reprod. sint. I).

Sintesa II. Îngrijirea pomișorilor. După sămânare nu peste mult pomișorii resar. Când e secetă, trebuie udați dimineața și sara. Când pomișorii au 3—4 frunze, îi plivim de burueni, iar când sunt de 4—5 cm., îi și săpăm. Înainte de plivire, dacă e secetă, straturile trebuiesc udare, ca să nu zmulgem deodată cu buruenile și pomișorii. Dacă vedem, că sunt prea deși, îi resădim tăind cam $\frac{1}{3}$ parte din rădăcina principală. (Reprod. sint. II).

Sintesa III. Altoirea pomilor. După ce pomișorii sunt de 3—4 ani, trebuiesc altoiți. Altoirea e mai de multe feluri. Felurile cele mai uzitate de altoire sunt următoarele: altoire prin copulare, altoire laterală, altoire sub coaje și ocularea.

Altoirea prin copulare. Altoirea prin copulare se face atunci, când pomii sunt subțiri de grosimea unei sârme. Taiem pădurețul costiș la 5—12 cm. dela pământ; taiem tot astfel surcelul nobil, le potrivim bine la olaltă, le legăm bine la olaltă cu rafie și le ungem cu ceară.

Altoirea laterală. Altoirea laterală se face la pomișorii mai groși pela finea lui Martie. Taiem pomișorul costiș cu firezul. La marginea mai de sus cioplăm cu cuțitul locul unde o așezăm surcelul nobil, pe care îl taiem costiș, îl ungem cu ceară de altoit și-l legăm cu rafie.

Altoirea sub coaje. Altoirea sub coaje se face primăvara târziu, după ce sucul a început a circula prin pom. Taiem pomișorul orizontal, de o lature crăpăm coaja, pe care o dăm în laturi, sub care introducem surcelul nobil, care e tăiat costiș iar în partea de sus e puțin crestă. Ungem apoi pomișorul cu ceară și-l legăm cu rafie.

Ocularea. Ocularea e cel mai bun mod de altoire, pentru că putem altoi toată vara și pomișorii se vindecă foarte ușor. Taiem în coaja pomișorului forma unui T. Luăm surcelul nobil în mâna stângă și cuțitul în mâna dreaptă; taiem cu cuțitul ochiul așa ca să rămână coaje de 1 cm. și deasupra și dedesubtul ochiului. Ochiul acesta îl introducem în tăetură, apoi îl legăm cu rafie. Ochiul acesta nu se desvoaltă până la primăvara viitoare, când pedeașupra ochiului retezăm pădurețul, ca să se desvoalte surcelul nobil. (Roprod. sint. III).

Sintesa IV. Cultivarea trunchiului. Când vedem, că altoirea s'a prins, retezăm pedeașupra ochiului pădurețul. Din ochiul nobil se desvoaltă repede creanga conducătoare, pe care e bine să o legăm de un par. Dacă voim ca pomul să se desvoalte în sus, taiem crengile depe laturi; dacă însă vedem că pomul e prea subțire, lăsăm crengi și pe de laturi, prin cari pomul se mai îngroașe. Când vedem, că pomul e destul de mare, atunci îi lăsăm coroana, a cărei crengi trebuie să se desvoalte în toate părțile, ca pomul să se precumpănească și să nu se rupă când va aduce rod. La un pom bine crescut coroana tre-

bue să samene cu un feșnic, având ramuri puternice în toate direcțiunile. (Reprod. sint. IV).

■ **Sintesa V. Transplantarea pomilor.** Când vedem, că pomii sunt destul de desvoltați, îi transplantăm la locul stabil.

Groapa e bine săpată cu mult mai înainte de resădire, mai ales toamna. Pământul deasupra să pune deo parte, cel dedesubt de alta parte. Când se sădește pomul, pământul cel bun se așează din jos, peste care se așează rădăcinile pomului; peste aceste se pune pământ marunt și gunoi putred, iar deasupra se pune pământul cel rău ce eră din jos, care se dripește cu picioarele. După sădire dacă e secetă, e bine ca pomii să fie udați, ear peste groapă e bine să fie presărate prune ori alte gunoaie, ca pomul să-și rețină vreme îndelungată umezala. (Reprod. sint. V).

Combinarea: Ce facem cu pădureții ca să ne dea poame gustoase? (Îi altoim). Ce mai altoim noi prin grădini? (Vița de vie). Pentru ce o altoim noi și pe aceasta? (să ne dea struguri gustoși).

Sistemizarea: Ce facem cu pădureții să ne dea poame gustoase? (Îi altoim). Cari sunt modurile cele mai uzitate de altoire? (copularea, altoirea de laturi, altoirea sub coaje și ocularea). Atențiune! Altoirea, fiindcă are de scop ca să nobiliteze pomul, se numește și *nobilizare*.

Aplicarea: Ce facem noi cu poamele când sunt coapte? (le mâncăm). Ce gust au poamele când sunt coapte? (Gust foarte bun). Putem noi să mâncăm toate poamele ce le avem? (nu le putem). Cum le păstrăm peste iarnă? (Le punem în fân peste earnă, le uscăm). Ce mai stoarcem din mere? (vin). Sunt deci de folos poamele? (Poamele sunt de mare folos). Ce trebuie deci să facem cu pomii? (să-i cultivăm). Cari sunt dușmanii cei mai mari a pomilor? (Omidele). Ce trebuie să facem cu aceste? (Bunăoară până ce nu ies, să le culegem și să le aruncăm în foc).

Iosif Stanca.

INFORMAȚII.

„Monument D-rului Petru Pipoș“.

Aceasta este parola dascălilor de azi. Reuniunea timișoreană a și lansat un apel de asemenea natură, după cum ați putut citi prin ziare.

Bine Fraților! Dar Dr Petru Pipoș a fost mai mult al nostru decât a colegilor de peste Murăș. Pe noi ne-a distins savantul pedagog cu lucrările sale, cu conferențele admirate de lume. N'a fost numai profesorul nostru iubitor ci și distinsul membru de onoare a Reuniunii noastre.

Ei bine Fraților, vă întreb, putem noi stă cu mâinile în sân, în fața apelului lansat de frații noștri bănățeni?

Comitetul nostru central ne-a și încredințat cu deschiderea unei colecte în scopul indicat. Să vedem așa dară căți elevi recunoscători are Dr. Petru Pipoș în Reuniunea noastră!

Domnilor și Fraților Colegi! De se vor afla între cei 250 membri ai Reuniunii, numai 100 care să dea delă sine ori să colecteze în comuna sa câte 20 cor, la adunarea generală viitoare vom putea desvâli al doilea Monument în frumoasa grădină seminarială.

Să vedem față'n față pe cei doi mari dascăli ai neamului, pe prietenii cei buni, cari muncind împreună, în frățească armonie, în decurs de un pătrar de secol, au regenerat istoricul nostru institut preparandial din Arad.

Subscrierile se pot solvi și în rate lunare. Banii se trimit la adresa D-lui Iuliu Groșorean, cassarul Reuniunii, învățător în Galșu p. u. Vilăgoș.

Prezidenții despărțămintelor sunt rugați a începe colecta încă în prima conferință, eventual a trimită apel special fiecărui membru, iar despre rezultat să ne avizeze cu posibilă urgență.

Arad, la 1/14 Novembrie 1913. Iosif Moldovan, prezident.

Solviri de taxe. Taxa de membru: Iosif Moldovan, Trifon Dascal, Teodor Cherechean, câte 2 cor. Aurel Mircu, 3 cor. George Petrovici, 8 cor. 70 fil. Ilie Vârșândan, 6 cor. Organ: Ioan Ardelean, Iosif Moldovan, Teodor Cherechean, câte 5 cor. Ilie Vârșândan, 10 cor. Pentru diploma: Dr. Cornel Iancu, 2 cor. Din vinderea cărților: 38 cor. Dela Nicolae Firu, pentru monumentul T. Ceonța 12 cor

SUMARUL:

Redacțion: † Dr. Petru Pipoș; Traian Mager: A murit Dr. Petru Pipoș; „Biserica și Școala“ despre Dr. Petru Pipoș, Viața lui Dr. Petru Pipoș, Lucrările lui, Funicariile, Telegramele de condolență, Anunțurile funebrale; Podgorianul: O părere; Iosif Stanca: Pomăritul (lecție practică de Economie); Biroul reuniunii: „Monument D-rului Petru Pipoș“, Solvirea taxelor.

Tiparul Tipografiei Diecezane gr. or. rom. din Arad.